

אווה בכר

אני ילידת 1931. השם שלי היה ציטרום אווה. נולדתי בכפר קטן שנקרא אלמוג'ד, בהונגריה, במחוז ביהור. החיים פשוט היו בסדר. אנחנו היינו משפחה יחסית קטנה: אימא, אבא, סבתא וסבא שגרו איתנו ושלושה אחים, אני האמצעית. הייתה לי אחות גדולה ממני ואח צעיר ממני. החיים בכפר היו יפים מאוד. במקום הזה היו גרים, למעשה, מעט מאוד יהודים כמה שזכור לי, כי בכל זאת הייתי ילדה, לא יותר מ-15 משפחות. היו לנו אדמות, כרמים והיו לנו שתי חנויות, חנות אחת ליין, שסבי בעצמו היה מגדל את הענבים וכולנו היינו בוצרים אותם, בעזרת פועלים כמובן, והוא היה מוכר את היין תוצרת עצמית בבית מרזח. לאבי היה כל-בו, מכולת, שבכפר היו מוכרים הכול באותה החנות. כמובן שביט-ספר יהודי לא היה במקום כך שאני למדתי בבית ספר נוצרי, אבל אימא שלי לא הייתה מרוצה מזה שאנחנו הולכים לבית ספר נוצרי, שכל בוקר אני צריכה להשתתף בתפילה של הנוצרים. כמובן שהיה בית כנסת יהודי ואימא אפילו דאגה לנו שאנחנו נלמד בחדר על-מנת שנדע את הברכות ושנדע לקרוא את האותיות העבריות, כדי שנוכל להתפלל. ואז ההורים החליטו לעזוב את הכפר. בזמנו לא היו כל-כך משתפים את הילדים בהחלטות שההורים היו מחליטים. המלחמה פרצה בשנת 1939 ואנחנו בשנת 1940 עזבנו את הכפר הזה ועברנו לעיר מחוז, עיר הרבה יותר גדולה ושמה דברצן. התמקמנו שם, אבי שכר דירה וחיפש עבודה. ליהודים כבר לא יכלה להיות חנות היו כל מיני גזרות על היהודים ואז אבי נהיה סוכן נוסע. היה לו אופנוע, אני זוכרת, הוא היה נוסע כל השבוע לכל מיני מקומות וניסה למכור את הסחורה שהוא היה מתעסק איתה. אמי לא עבדה אף פעם, היא הייתה עקרת בית בזמנו, אפשר להגיד שעדיין חיינו בסדר בשנת 1940. כמובן שלפחות אני, לא יודעת אם ההורים שלי היו מודעים לכל מה שהלך בעולם בקשר ליהודים, אבל אנחנו היינו איך שהוא בסדר. כמובן שהפעם אחותי ואני הלכנו לבית ספר יהודי הפעם ואחי עדיין היה מאוד קטן, הפרש הגילים בינינו הוא בין 7-8 שנים, הוא הלך לגן. הכל היה בסדר עד שבשנת 1942 גייסו את אבי לעבודות כפייה. ולמעשה מאז לא שמענו ממנו ולא ראינו אותו, לא זכור לי שהוא בא חזר הביתה לחופשות. הייתי בת 11 אז. היו לי חברות נוצריות מהאזור שגרנו בו וכמובן גם חברות יהודיות מבית הספר עד שבשנת 44 כשהגרמנים נכנסו, אני זוכרת היטב, ב-19 למרץ הגרמנים כבשו את הונגריה וכעבור זמן קצר מאוד הם הקימו את הגטו בדברצן. אנחנו לא גרנו באזור הזה של היהודים והצטרפנו לעבור בשביל להיכנס לגטו, לגור בתחום הגטו. ואז כבר החיים התחילו להיות מאוד קשים, אימא שלי הצטרכה ללכת לעבודה אחרי שאבי נלקח לעבודות כפייה והיא עבדה בכל מיני עבודות, אם זה בצביעת צמר, בהכנת אטריות, בזמנו את האטריות היו מכינים בבית לא היו קונים בחניות מוכן כמו היום. אנחנו הפסקנו ללכת לבית ספר וכעבור, ממש קשה לי לזכור, אומנם הייתי כבר בת 13 אבל בכל זאת הרבה שנים עברו מאז, תוך זמן קצר אולי כשלושה שבועות, אולי רק שבועיים, קיבלנו כולנו הוראה לארוז לא יודעת כמה קילו היה אפשר לקחת איתנו ולהיות מוכנים כי אנחנו נוסעים לעבוד. ככה נאמר לנו. ולקחו אותנו למקום שהיה מאוד קרוב לדברצן, אולי כ-8-10 קילומטר, לבית חרושת ללבנים ושם צופפו את כולם. זה היה מעין מבנה שהייתה לו עליית גג, המבנה עצמו בחצר ענקית ששמה הייתה ברזייה, את זה אני ממש זוכרת. לקחנו אוכל מהבית, כמה שאימא שלי יכלה לקחת, הרי הכל היה בצמצום. לקחנו איתנו כל מיני עוגיות ולחם, לא זכור לי שחולק שם אוכל ותוך כמה ימים התחילו לארגן משפחות שנלקחו משם. עד כמה שזכור לי, בבית החרושת ללבנים לא היו רק יהודים מדברצן אלא מכל האזור הם ריכזו את כל היהודים מהגטאות לאותו בית חרושת. קודם לקחו את המשפחות הגדולות, משפחות עם 8-10 ילדים, הרי זה לא היה נדיר בהונגריה, בפרט אצל משפחות מאוד דתיות. היהודים היו צריכים לארוז את מה שהיה להם ולאחר מכן הם נלקחו. כעבור כמה ימים, שוב ארגנו טרנספורט ואנחנו נפלנו בטרנספורט הזה, כי היינו שלושה ילדים. סבי בינתיים נפטר ואת סבתי לא ראינו כי היא נשארה בכפר באלמוג'ד. למעשה לא ידענו מה עלה בגורלה. נלקחנו לטרנספורט במכוניות לתחנת הרכבת בדברצן. שם בתחנת הרכבת זכור לי שהיה רעש נוראי, מלא אנשים, צעקות, כלבים. ראינו קרונות, קרונות של בקר. הגרמנים צופפו את האנשים ומילאו את הקרונות, אני לא יודעת בדיוק כמה, אבל דחסו לפחות 70-80 איש לתוכם. לא היה מקום לשבת, ישבנו על הצרורות שלנו. הגרמנים נעלו את הדלתות מבחוץ והרכבת יצאה לדרך, אף אחד לא ידע לאן. אנשים היו מדברים, למרות שלא ידעו דום דבר, ניחשו כל מיני ניחושים. כמובן שכולם היו

מיואשים, כולם צעקו למים, לשירותים. היה דלי נורא מצחין במקום שירותים. אנשים היו אחד על השני. אימא שלי, זיכרונה לברכה, תמיד ידעה להסתדר. היא הצליחה להשיג לנו מקום ליד, זה לא היה חלון, אלא אשנב כזה עם סורגים וכך לפחות היה לנו מעט אוויר. אחי היה קטן, אולי בן חמש לא יותר מזה, הוא לא הבין מה קורה, הוא בכה, רצה לחזור הביתה. נסעו במשך הרבה זמן, לאחר מכן הקרון נעצר ונעמד במשך כמה שעות על המסילה. אנשים דפקו על דפנות הקרונות כדי שיפתחו להם את הדלתות, כדי שיביאו להם מים לשתות. כמובן שאף אחד לא פתח ולא הביאו מים. אחר כך הגענו לאיזשהו מקום, מה שנודע לי אחרי שחזרנו כמובן, שהמקום הזה היה אושוויץ. לא פתחו לנו את הדלתות, נשארנו בקרונות, עמדנו שם כמה שעות ופתאום הרגשנו שאנחנו עוד פעם מתחילים לנסוע אבל הפעם לכיוון ההפוך, זאת אומרת חזרנו למסלול שממנו באנו קודם לכן. לדעתי, נסענו לפחות כשלושה ימים, עם הרבה עצירות בדרך, וכל הימים האלה אוכל – אין, שתיה – אין, לא היה שום דבר. הגענו מקום כלשהוא, שאחר כך נודע לי שהמקום נקרא שטרסהוף, שנמצא באוסטריה. כל זה נודע לי למעשה לאחר מכן, לא באותו זמן. שטרסהוף היה מחנה מעבר, מהמחנה הזה חילקו אנשים לכל מיני מחנות. המחנות האלה באוסטריה לא היו מחנות מוות אלא היו מחנות עבודה. ריכזו אותנו במקום מסוים ואמרו לנו שאנחנו צריכים לעשות מקלחת. ספרו את האנשים ודחפו אותם לתוך המקלחות. כשספרו את האנשים, אחי, אחותי ואמי נכנסו ואני נשארתי מחוץ לדלת, השומר סגר את הדלת ואני נשארתי בחוץ. אותם שומרים לא היו גרמנים אלא אוקראיניים, האוקראיניים היו הרבה יותר גרועים מהגרמנים עצמם. אני התחלתי לבכות, מה תעשה ילדה בת 13 לבד, ילדה שהופרדה מאימה ומאחיה?! אז התחלתי לדפוק על הדלת ואותו שומר דחף אותי עם הרובה שלו, פתח את הדלת וזרק אותי פנימה. בדיעבד, אחר-כך חשבנו על זה שאם הייתי נשארתי בחוץ היו לוקחים אותי למחנה אחר, אז ככה שזה טוב שהוא דחף אותי פנימה, כך נשארתי יחד עם המשפחה שלי. אחר כך לקחו אותנו לז'וינה, אוסטריה. לקחו אותנו למחנה שהיה באזור 21, וינה מחולקת לאזורים, כמו בפריז. אזור זה נקרא פלורידסדורף ובמחנה הזה חילקו אותנו לקבוצות עבודה. מבנה המחנה שימש כבית ספר פעם, היו כיתות ובכיתות שמו לנו מזרונים על הרצפה. המזרונים היו ממולאים בקש, סידרו משפחות-משפחות. כל בוקר אימא שלי הייתה יוצאת לעבוד וגם אחותי יצאה לעבוד. הן נלקחו לעבוד בחקלאות. אני הייתי קטנה, אז הכניסו אותי לקבוצת ילדים שיצאה לעבוד. כל בוקר היו לוקחים אותנו לז'וינה עצמה, מכיוון שאזור 21 היה מעין אזור תעשייה. כל יום, זה כבר היה לקראת סוף המלחמה, הייתה אזעקה, האמריקאים היו מפציצים את וינה. איך שהגיעה השעה 10 בבוקר ידענו שתישמע אזעקה ויהיו הפצצות. כמובן שאותנו לא הכניסו למקלטים, נשארנו ברחוב, היכן שעבדנו. אחרי ההפצצות, בניינים התמוטטו, רעפים התעופפו, רוב הבתים אז באירופה היו בנויים מגרעפים. אנחנו היינו מנקים את הלבנים כדי שיוכלו לבנות שם בשנית או שהיינו מעלים בעזרת שרשרת בחדרי מדרגות את הרעפים כדי שיוכלו לכסות את הגג ברעפים לאחר שהגג נהרס בהפגזות. זו הייתה העבודה שלנו. עבדנו מאוד קשה. היה אסור לנו לייצור קשר עם האוכלוסייה שגרה בבתי האלו, הרי גרו שם אוסטרים. היה אסור להם לדבר איתנו ולנו אסור לדבר איתם. לפעמים הם היו מסמנים לנו שהם שמו לנו משהו לאכול באיזו פינה, או על יד איזו ערימת שלג, או ערימת לבנים. אני לא זוכרת שבמחנה הרביצו למישהו, לפחות אני לא ראיתי ולא שמעתי, וככה חיינו. הגענו לשם בערך בסוף חודש אפריל או תחילת מאי, אפשר להגיד, עד סוף המלחמה. אפילו השאירו מישהו שישמור על הילדים הקטנים, כמו אחי, בטח הוא לא יצא לעבודה. במחנה הזה הייתה לנו אפשרות לכבס את בגדים. אני זוכרת שאפילו הצמות נשארו לי, היו לי צמות ארוכות ואימא שלי שמרה עלינו ודאגה שלא יהיו לנו כינים, היא שמרה עלינו ממש כמו גיבורה. לקראת סוף המלחמה, בסביבות סוף אפריל 1945, קיבלנו הוראה לאסוף את הדברים שלנו יום אחד כי לוקחים אותנו. לקחו אותנו בחזרה למחנה המעבר שנקרא שטרסהוף. מצאנו את עצמנו עוד פעם במחנה הראשון ההוא. כבר בהיותנו בווינה היינו שומעים את תותחי הרוסים, איך שהיו מפגיזים. כל אחד היה מעודד יותר, הרגשנו שזה סוף המלחמה. היינו שם כמה ימים, התלאות עדיין לא תמו. שוב אמרו לנו לאסוף את חפצינו ועוד פעם הוכנסנו לקרונות הבקר. שוב, רק לאחר המלחמה נודע לי שהיו צריכים לקחת אותנו לטרזינשטט שבצ'כיה וזה אכן היה מחנה מוות עם קרמטוריום וכל המשתמע מזה. הכניסו אותנו לקרונות האלו וכמובן את הדלת נעלו מבחוץ. ממש כשהתחלנו לנסוע פתאום הייתה התקפה אווירית, זה היה שיגעון של התקפה, כל האנשים בקרון התכופפו, אנחנו נצמדנו לאימא, דברים נפלו עלינו ולא יכולנו

לעשות דבר מלבד להתפלל. אני לעולם לא אשכח את המעמד הזה. ואז המזל שיחק לנו - פסי הרכבת הופצצו, היו קרונות שנפגעו, אני לא יודעת אם היו הרוגים או רק פצועים וכמה. הקרון שלנו, על כל פנים, לא נפגע ואז הוציאו אותנו מהקרונות. אי אפשר היה להמשיך לנסוע מכיוון שהפציצו את פסי הרכבת ולכן חזרנו שוב למחנה המעבר - שטרסהוף. אוכל, שתייה או דברים כאלה ממש לא קיבלנו, את זה אני זוכרת. היינו רעבים. אימא שלי הסתובבה וחיפשה אוכל בשדה שהיה שם כדי להביא לנו אוכל. פתאום ראינו שהשומרים וכל הצוות שלהם התחילו לברוח עם מכוניות, זאת אומרת שהם השאירו אותנו לנפשנו. תוך כדי שמענו את ההפגזות וכולם רק התפללו שיגיע השחרור. היינו כך ממש מספר ימים ואז בוקר אחד ראינו חיילים רוסים במחנה. אי אפשר לתאר את השמחה הזאת, שהכל נגמר ושכולנו בריאים ושלמים יחסית. אני רק זוכרת שבין היתר הפציצו שם רכבת שהייתה מיועדת לחיילים גרמנים שהיו בחזית. על הרכבת היה בעינינו מכל טוב, היה מלא אוכל שהיה מיועד לחיילים בחזית. אני זוכרת איך דחפו אחד את השני, מזל שלא הרגו אחד את השני. אנשים היו כל-כך רעבים. אני זוכרת שדחפו את אימא שלי לתוך חבית ענקית של ריבה, אני ממש רואה את זה לפני למרות שעברו מאז 60 שנה. היה לנו כבר קצת מה לאכול. היה לנו קשה מאוד לתקשר עם החיילים הרוסים, כי אנחנו לא ידענו רוסית אבל פה ושם ידעו כמה מילים וכך הצלחנו להבין שהם אומרים לנו "אתם חופשיים, אתם יכולים ללכת לאן שאתם רוצים". מה זאת אומרת "לאן שאתם רוצים"? לאן נלך? אנחנו נמצאים באוסטריה. אנשים התחילו להתארגן וממש כמו עדר, אחד הלך אחרי השני. לקחנו מה שיכולנו לקחת, סחבנו על עצמנו מה שיכולנו או בכלל מה שהיה לנו והתחלנו ללכת. בכל כפר היו רוסים, הם כבשו את כל האזור הזה וכל לילה היינו ישנים באחד הבתים. הם נתנו לנו להיכנס לבתים בשביל לישון ולמחרת קמים וממשיכים ללכת. אני זוכרת שביליה החיילים הרוסים רצו בחורות, זה גם טבעי, הם היו בחזית. הם הטרידו נשים, היו שאנסו, אין מה לדבר על זה. אימא שלי הגנה עלינו, היא עטפה אותנו בתוך שמיכה וגלגלה את זה והיה בעצם כמו כרית. היא דאגה יותר על אחותי שאז הייתה נערה כבת 16-17, ממש בחורה. הלכנו אני לא זוכרת כמה זמן, אבל לפחות 10 ימים עד שבועיים ברגל, ואחי לא כל-כך רצה ללכת ברגל, הוא היה קטן, מה פתאום ללכת ברגל? קשה לו. אז אימא שלי השיגה איזושהי עגלה, שמה אותו עליה ודחפה אותו וקשרה על עצמה חבל, חיברה אותו למריצה, שעליה היו מונחים כל הדברים שלנו, וכך הלכה. מהבתים שבכפרים יכולנו לקחת כל מה שרצינו אבל מי היה יכול לסחוב?! בקיצור, כך הגענו לצ'כיה. בצ'כיה חיכו לנו מהג'ויינט שזה ארגון יהודי וסידרו לנו מקום, כמו בית מלון, ומהמקום הזה ארגנו לנו מקומות ברכבת וחזרנו להונגריה.

כשראינו את העיר שלנו, דברצן, חלקה היה מופצץ, המלחמה עברה גם שם, אז לאן נלך?! נלך לבית האחרון שבו גרנו. כשהתקרבו לבית ראינו שאין זכויות בחלונות ומישהו מסדר קרטונים בחלונות. זה היה אבא שלי! גם אבא שלי ניצל, הוא פשוט ברח ועבר לקווים של הרוסים. הוא הגיע לבית לפנינו, הוא למעשה ידע שאנחנו נשארנו בחיים כי הג'ויינט היה מארגן רשימות של ניצולים, אבל הוא לא ידע מתי אנחנו נגיע. ואז הגענו והמשפחה שוב התאחדה. זה למעשה הסיפור שלי.

יום השחרור היה ב- 9 למאי 1945.

אחרי המלחמה חזרתי לבית הספר ושם הופיעו כל מיני נציגים של תנועות נוער. אני הצטרפתי לתנועה של השומר הצעיר, נהייתי מאוד, ילדה קרוב לגיל 15. נורא מצא חן בעיני כל ההווי - היינו מדברים, היינו לומדים על ארץ ישראל. זה היה כבר בשנת '46. תנועות הנוער גם עזרו למשפחות, אם היו משפחות מרובות ילדים, שהיה קשה להן להשיג אוכל אחרי המלחמה, אז תנועות הנוער לקחו את הילדים להכשרות או לכל מיני מוסדות. אני הצטרפתי לאחת העמותות שלהם. רציתי לעלות ארצה, ההורים תמיד אמרו "בטח היא רק מדברת, היא בסך הכל ילדה".

בשנת '49 עזבתי את הונגריה ועליתי ארצה לבד. הוריי ואחיי נשאר בהונגריה עד שאפשרו את העלייה של האנשים המבוגרים. הרי בהונגריה כבר היה שלטון קומוניסטי והיה אסור לצאת ממנה. אני יחד עם התנועה יצאנו מהונגריה באופן אילגאלי, אבל בוודאי שההורים ואחים שלי לא רצו. הם נשאר בהונגריה.

אני הייתי בשומר הצעיר, התגוררנו בקיבוץ. אני הייתי בקיבוץ נגבה במשך שנה, אבל הקיבוץ לא כל כך מצא חן בעינינו, בעייני כל הקבוצה, אז החלטנו שנחזור להורים, נחזור לבית הספר אבל בגלל שברחנו היינו צריכים לקבל חנינה מהמשלה, אם לא - אז היו מכניסים אותנו לבית הסוהר. ההורים

סידרו לנו חנינה ומכיוון שהיינו כולנו מתחת לגיל 18 הממשלה סלחה לנו על זה שברחנו. אבל לא היה לנו כסף, היינו צריכים כסף בשביל הנסיעה לכן יצאנו מהקיבוץ באנו לבאר שבע והתחלנו לעבוד בכל מיני עבודות וכך הכרתי את בעלי. הוא היה אז חייל והוא לא רצה לשמוע על זה שאני אחזור להונגריה אלא להתחתן. התחתנו בשנת 1952. בעלי הוא יליד ירושלים. ילדתי 2 בנים הם התחתנו ויש לנו 6 נכדים ושני נינים.

בהונגריה היו מאורעות בשנת 1956. בינתיים אחותי נישאה וילדה בן היא לקחה את אחי ובשנת '56 הם ברחו מהונגריה לוונייה והגיעו לארצות הברית. מי שנשאר בהונגריה הם אימא ואבא שלי, הם כבר היו קצת מבוגרים, אבל בשנת '58 סוף '57 אפשרו למבוגרים בהונגריה לצאת באופן לגאלי. הם יצאו עם דרכון והגיעו לארץ. הם התגוררו בבאר שבע. הם היו פה משנת '57 עד שנת '64 ואז הם הצטרפו לאחי ואחותי בארצות הברית.

שאלה: האם יצא לך לחזור לבקר בהונגריה?

תשובה: כן, אני עזבתי את הונגריה בשנת '49 וחזרתי בשנת '79 זאת אומרת שעברו 30 שנה עד שחזרתי להונגריה. האמת שהרבה דברים לא זכרתי. היינו בעיקר בבודפשט אבל נסעו לדברצן, לעיר שממנה נלקחנו, איפה שהוריי המשיכו לגור אחרי המלחמה. לא זכרתי איפה היה בית-הספרועוד כמה מקומות. את הכתובת של הבית זכרתי אבל את מיקומו של הבית עצמו לא זכרתי כי זה היה בית קרקע ושם הרסו אותו כי רצו לבנות במקומו בניין קומות. לקחנו מבודפשט מונית לעיר דברצן בילינו שם את היום וחזרנו לבודפשט. בכל זאת רציתי שבעלי יראה איפה הייתי, מאז ילדתי גם נסעו לבקור בהונגריה. אני לא מתגעגעת לשם, ממש לא.

שאלה: מה עם משפחתך המתגוררת בארצות הברית?

תשובה: הורי נסעו לשם בשנת '64, אבי נפטר בשנת '66 – כעבור שנתיים, ואמי נפטרה בשנת 2001. היא חיה הרבה שנים אחריו, היא נפטרה בשיבה טובה, היא הייתה כמעט בת 98. אמי הייתה באה לבקר בארץ בבר מצווה של הנכדים שלה ובאה לחתונות. היא הייתה מאוד חברמנית, אישה חזקה, למרות שהייתה אישה קטנטונת. אחותי גם נפטרה, היא הייתה חולת-לב. למעשה מה שיש לי היום בארצות הברית הוא אחי הצעיר שחי בניו יורק עם משפחתו ושני אחיינים - הילדים של אחותי והילדים שלהם. אנחנו היינו נוסעים כל שנה לביקור, אבל עכשיו קצת קשה לנוסע. היום מי שרוצה לראות אותי שיבוא לבקר. אנחנו מתראים מידי פעם ומדברים טלפון.

שאלה: מה המסר שאת רוצה להעביר לדור הצעיר?

תשובה: להישאר בארץ שלנו, מספיק להיות בין הגויים.

אני בשום אופן לא הייתי מוכנה להישאר בהונגריה לאחר כל מה שאנחנו עברנו. יחד עם זאת, למרות כל מה שאני עברתי, זה לא סבל לעומת מה שאנשים אחרים עברו. הרי היו לנו, לא רק את המשפחה השורשית, לאמא שלי נספו בשואה 11 אחים ואחיות, רובם נספו יחד עם הילדים שלהם. פה ושם נשאר בני דודים, אלו שהיו גדולים יחסית בתקופת המלחמה, בגילאי 16 – 17. סבתא שלי כמובן שלא חזרה. לאבי הייתה אחות אחת וגם היא לא חזרה, יחד עם הבת שלה. למעשה כמעט כל המשפחה נספתה, נשארה רק המשפחה השורשית: אבא, אימא ואנחנו - שלושת הילדים. אחרי שלאמא שלי הייתה משפחה כל כך גדולה, נשאר רק דוד שחי בניו-יורק, הוא אפילו לא חזר להונגריה, ישר מהמחנות הוא הגיע לארצות הברית. ויש לי עוד שני בני-דודים שחיים בקנדה, אבל פה בארץ אין לנו משפחה, רק את הילדים שלנו.